

Atferd som kommunikasjon

Fagkurs mai 2025
Vibeke Langva
Spesialpedagog

Disposisjon

- Kommunikasjon
- Atferd
- Alternativ og supplerende kommunikasjon

Kommunikasjon

Middel til kontakt med andre mennesker og dermed helt fundamentalt

---

Kommunikasjon og samspill er forutsetning for gode erfaringer

---

Gir mulighet til å gi uttrykk for sin egen tilstand, behov, ønsker og følelser – og gjøre egne valg

---

ALL KOMMUNIKASJON ER GOD NOK

Kommunikasjonsmåter

- Talespråk
- Blikk
- Lyd
- Gester
- Mimikk
- Tegnspråk
- Skrift
- .....

Språk og kommunikasjon ved CdLs

- Store variasjoner
  - Kommunikasjonsform er svært individuelt
  - Forstår oftest mer enn de kan uttrykke
  - Noen har dårlig munnmotorikk og utydelig uttale
  - Snakker ofte mindre enn det verbale evner tilsier
  - Spesielt vanskelig å snakke når de opplever sosiale krav
  - Selektiv mutisme ca. 15 % (Hansen & Ball, 2013)
- De aller fleste profiterer på alternativ- og/eller supplerende kommunikasjon (ASK)

Hva er atferd?

All observerbar aktivitet

Det et menneske sier eller gjør

Defineres ofte som ønsket eller uønsket, negativ (noen ganger rar eller merkelig atferd)

Atferd ER kommunikasjon

Årsaker til atferds- utfordringer

- Medisinske problemer (smerte, ubehag)
- Sensoriske problemer (for mye inntrykk)
- Kroppslige forandringer, pubertet, seksualitet mm
- Engstelse, uro, angst, spenning
- Frustrasjon
- Kommunikasjonsproblemer
- Forsinket utvikling (forstå og kontrollere egne følelser)
- Søvnvansker

Atferd har 3
hoved-
funksjoner:

- At man oppnår noe
- At man unngår noe
- Sensorisk stimulerende (gir en god følelse)

Atferd ved Cornelia de Langes syndrom

Repeterende atferd

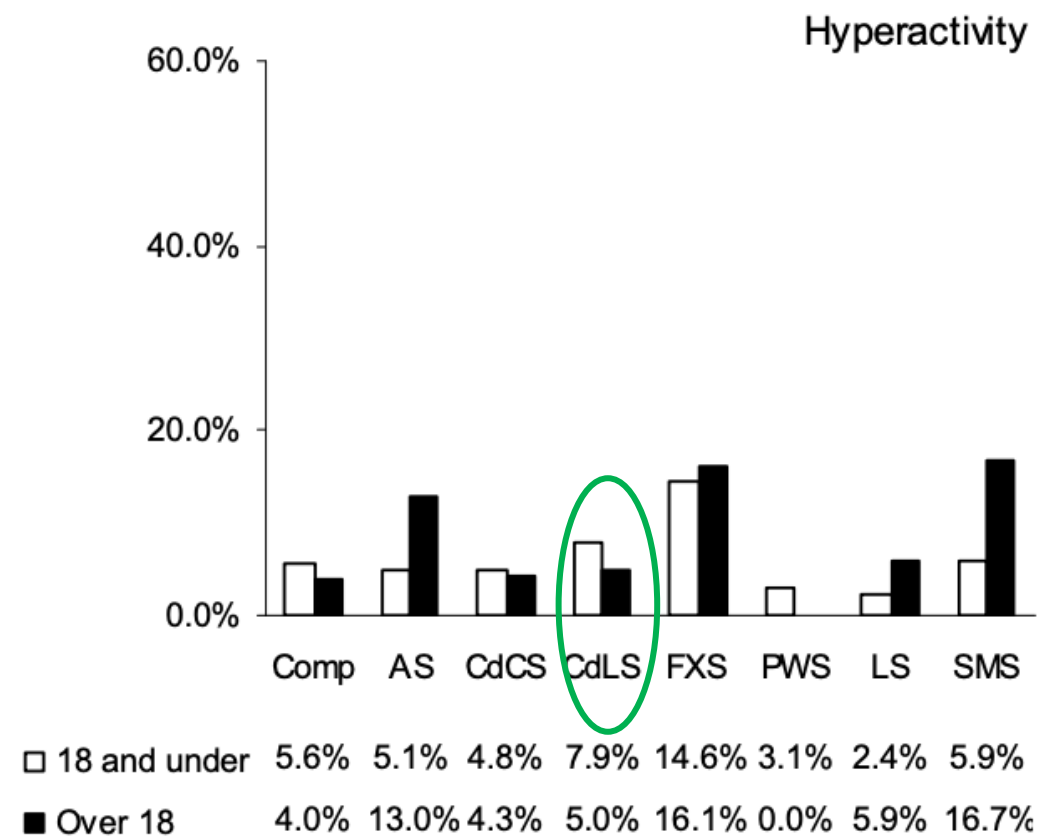
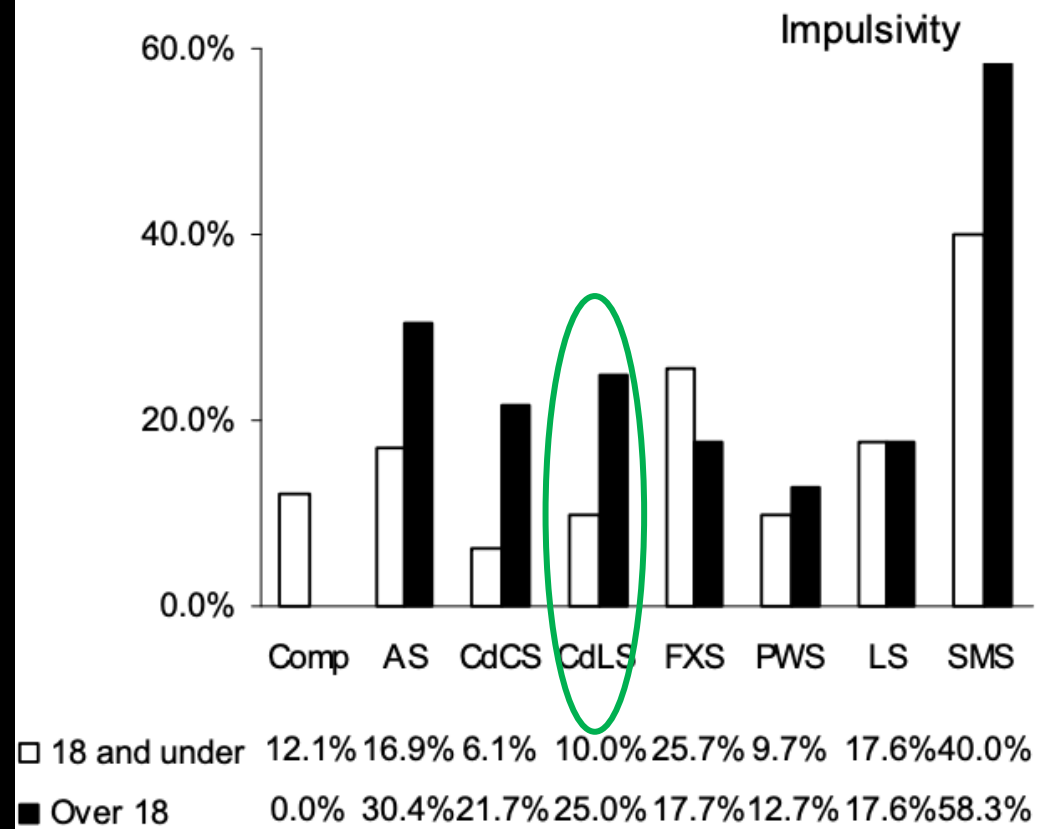
Utagerende atferd

Selvskadende atferd

Autismespektervansker

Noen ønsker ikke
øyekontakt

Sanseutfordringer

Oliver, 2011

Table 2 Percentage of individuals showing self-injury and physical aggression in each group

Group	Self-injurious behaviour		Physical aggression	
	Percentage	Odds ratio (99% CIs)	Percentage	Odds ratio (99% CIs)
Comparison group	26.8		46.3	
Angelman	45.1	2.24 (0.89–5.69)	73.0	3.14 (1.26–7.8)
Cri du Chat	76.8	9.04 (2.93–27.88)	70.2	2.73 (0.98–7.60)
Cornelia de Lange	70.3	6.47 (2.48–16.86)	40.2	0.78 (0.32–1.88)
Fragile X	51.3	2.88 (1.22–6.82)	52.1	1.26 (0.57–2.80)
Prader–Willi	51.6	2.91 (1.23–6.91)	43.0	0.88 (0.39–1.95)
Lowe	64.3	4.92 (1.71–14.17)	64.8	2.1 (0.77–5.90)
Smith–Magenis	92.9	35.53 (6.32–199.92)	73.8	3.27 (1.04–10.27)

Endring av atferd

- Endre på:
  - Underskuddsatferd – atferd vi ser for lite av
  - Overskuddsatferd – atferd vi ser for mye av
- Atferden trenger ikke nødvendigvis være negativ, uønsket, etc
- Arbeide med en ting av gangen
- Erstatte atferden – ikke bare ”fjerne den”

Atferd er en måte å kommunisere på

"Jeg vil/vil ikke"

"Jeg er sint/glad/lei meg/redd"

"Jeg forstår ikke"

"Jeg vil fortelle deg...."

- Kommunikasjonsvansker er en medvirkende faktor til vansker med samspill og sosial samhandling
- Å forstå og bli forstått er viktig for å forebygge utfordrende atferd

Hva er ASK?

- Alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK) er erstatning for, eller et supplement til tale.
- Alternativ kommunikasjon - kommuniserer på en annen måte enn ved talespråk.
Supplerende kommunikasjon - støtte til eksisterende tale.
- ASK er alt som hjelper en person til å kommunisere med andre, når tradisjonelle kommunikasjonsmåter ikke er tilstrekkelige.

Hvem har behov for ASK?

Uttrykksmiddel- gruppa

- Forstår langt mer av det andre sier enn det de selv er i stand til å uttrykke
- Behov for en varig alternativ kommunikasjonsform som erstatter talen

Støttespråk- gruppa

- Behov for støtte i utviklingen av bruk og forståelse av tale
- Utviklingsgruppe og situasjonsgruppe

Språkalternativ- gruppa

- Liten eller ingen forståelse av talespråk
- Behov for en varig alternativ kommunikasjonsform for å forstå andre og for selv å kunne uttrykke seg

Hvorfor ASK?

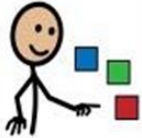
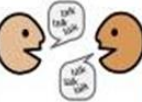
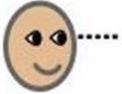
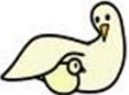
Støtter språkutviklingen (forstå og bli forstått)

Gir mulighet for å snakke om mer enn «her og nå»

Bidrar til mer effektiv kommunikasjon, noe felles å forholde seg til

Personen skal snakke med flere enn foreldrene eller andre nære personer

Kommunikasjon er en rettighet

få reelle valgmuligheter	si nei, avvis objekter eller handlinger	be om det jeg vil ha	uttrykke følelser	bli hørt og få et svar selv om svaret er "nei"
be om og få oppmerksomhet og samvær med andre mennesker	Retten til å kommunisere Jeg har rett til å:			ha tilgang til og bruke mitt kommunikasjonsmiddel hele tiden
få informasjon om mennesker, gjenstander og hendelser i mine omgivelser				få opplæring i og på min kommunikasjonsform
ha et fungerende kommunikasjons system og backup	være et fullverdig og likestilt medlem av samfunnet	bli behandlet med respekt og verdighet	bli snakket med, ikke om	bli snakket med på en hensynsfull måte

Fritt oversatt fra NJC The National Joint Committee for the Communication Needs of Persons with Severe Disabilities (1992). Guidelines for meeting the communication needs of persons with severe disabilities. ASHA, 34 (suppl.7), 2-3, tilpasset av ISAAC Norge etter ide fra K.A.

Alternativ og supplerende kommunikasjon i lovverket

Barnehageloven –
§ 39. *Barn med behov
for alternativ og
supplerende
kommunikasjon (ASK)*

Opplæringsloven –
§ 11-12. *Alternativ og
supplerende
kommunikasjon (ASK)*

Gode helse- og omsorgstjenester til
personer med utviklingshemming -
Kapittel 2 – Samarbeid og kompetanse

FN-konvensjonen om rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne (2006)

"Språk" omfatter: talespråk og tegnspråk og andre former for ikke-verbal kommunikasjon

"Kommunikasjon" omfatter blant annet: språk, teksting, punktskrift, taktil kommunikasjon, storskrift, tilgjengelige multimedia så vel som skrift, lyd, lettlest språk, opplesning, alternative og supplerende kommunikasjonsformer, -midler og -formater, herunder tilgjengelig informasjons- og kommunikasjonsteknologi

Den atferden som enklest
fører til det man ønsker seg,
- brukes oftes
- og spesielt i vanskelige
situasjoner

Utfordrende atferd er vanskeligst for foreldre...

- Emosjonell binding
- Følelsen av å mislykkes
- Opplever fordommer
- Har aldri fri
- Man blir fysisk og psykisk utmattet
- Man går på bekostning av egne holdninger/prinsipper
- Opplever lite forståelse, -andre har quick fix-løsninger
- Tar barnas utfordrende atferd personlig

Noen tanker
rundt
forebygging
av
”utfordrende
atferd”

- Antall personer å forholde seg til?
- Rutinebeskrivelser
- Forutsigbarhet – struktur
- Kognitivt nivå
- Unngå over- og undervurdering
- ASK
- Hva forstår vi atferden som?

Fokus på kommunikasjonstrening og språkmiljø

- Erstatte utfordrende atferd med ønsket atferd
- Fokus på atferd som kommunikasjon
- Lære alternativ kommunikasjon som feks bilder, konkreter, tegn, ord, etc
- Viktig at alle rundt bruker den valgte kommunikasjonsformen

Takk for oppmerksomheten!

vil@framby.no